

ARA RAPOR
6 – 26 Mayıs 2015

28 Mayıs 2015

I. YÖNETİCİ ÖZETİ

- 5 Ocak tarihinde Yüksek Seçim Kurulu (YSK) milletvekili genel seçiminin 7 Haziran'da yapılacağını duyurmuştur. Meclisin 550 üyesi, nispi temsil sistemine uygun olarak siyasi partilerin kapalı listeleri ve bağımsız adaylar ile 85 çok üyeli seçim bölgesinde seçilecektir. Mecliste sandalye hakkı kazanabilmek için partilerin geçerli oyların yüzde 10'luk kısmını alarak seçim barajını aşmaları gerekmektedir. 9.861 adaya sahip olan yirmi parti ve 165 bağımsız aday seçimler için kayıt olmuştur.
- Seçim kampanyalarının görünürlüğü yüksektir ve temel olarak sosyo-ekonomik konulara, Kürt-Türk çözüm süreci ve hükümet sistemi olarak başkanlık sistemine geçiş konularına odaklanmaktadır. Partiler seçimlerde yüksek oranda kutuplaşmanın olduğu bir seçim ortamında yarışmaktadır. Cumhurbaşkanı, basında geniş şekilde yer verilen bir dizi kamuya açık etkinliğe katılmıştır. Seçim kampanyalarının başında, çoğunlukla Halkların Demokratik Partisi'ni etkileyen, parti bürolarına yönelik çok sayıda saldırı göze çarpmıştır.
- Seçimler YSK, İl Seçim Kurulları, İlçe Seçim Kurulları ve Sandık Kurullarını içeren dört katmanlı bir yapı tarafından yönetilmektedir. Hak sahibi siyasi partiler, yüksek kurullarda oy hakkı bulunmayan temsilciler ile, alt kurullarda ise üyeler ile temsil edilmektedir. Seçim yönetimi temel alınan yasal son tarihler dahilinde görevlerini yürütmektedir. YSK toplantıları kamuya açık değildir. Yasal çerçeve, vatandaşların müşahitlik yapması ve uluslararası gözlemciler konusunda düzenlemelerden yoksundur.
- Toplam kayıtlı seçmen sayısı yurt içinde 53.741.838 ve yurt dışında 2.866.940 kişidir. Kamuya açık bir askıda kalma süresini takiben, kesin seçmen listeleri 8 Nisan tarihinde YSK tarafından ilan olunmuştur. YSK 73.988.955 oy pusulasının basılacağını ilan etmiştir. Yurt dışında oy kullanımı, 54 ülkede 8-31 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilecektir. Yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı seçmenler, 7 Haziran tarihine kadar 33 gümrük noktasında da oylarını kullanabileceklerdir.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu Sınırlı Seçim Gözlem Heyeti (AGİT/DKİHB SSGH) tarafından görüşme yapılan kişiler, basın-yayın kuruluşu sahiplerinin ve devlet görevlilerinin doğrudan müdahalelerinin basın özgürlüğünü sınırlandırdığı yönünde endişelerini dile getirmişlerdir. Siyasi partilere seçim kampanyasının son yedi günlük döneminde televizyonda serbest yayın süresi verilmektedir fakat seçim açık oturumları öngörülmemektedir. Seçim kampanyası süresince basına yönelik düzenlemelere riayet Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ve YSK tarafından denetlenmektedir.
- YSK kararları yargısal incelemeye tabi değildir. Cumhurbaşkanı'nın seçim kampanyası faaliyetlerinin anayasal tarafsızlık yükümlülüğünün ihlali olduğu ve bunların basın yayın organları tarafından geniş çaplı yayınlanmasının fırsat eşitliğine yönelik düzenlemelerinin ihlali olduğu yönünde YSK'ya bir takım şikayet başvurularında bulunulmuştur. YSK tüm bu şikayetleri reddetmiştir. Seçimle ilgili farklı hakların ihlali hakkında Anayasa Mahkemesi'ne

de çeşitli bireysel başvurular yapılmıştır. Mahkemenin bu davaları seçim günü öncesinde sonuçlandırmasını gerektirir bir yasal son tarih mevcut değildir.

II. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin daveti üzerine ve 14-17 Nisan tarihlerinde çalışmalarını tamamlayan İhtiyaç Tespit Misyonu'nun (İTM) tavsiyeleri doğrultusunda, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (AGİT/DKİHB) tarafından 6 Mayıs tarihinde bir Sınırlı Seçim Gözlem Heyeti (SSGH) görevlendirilmiştir.¹ SSGH'nin başkanlığı Büyükelçi Geert-Hinrich Ahrens tarafından yürütülmektedir ve Heyet, Ankara'da görev yapacak 11 uzmandan oluşan ana ekibin yanı sıra, ülke çapında görev alan 18 uzun dönemli gözlemciden oluşmaktadır. Heyet üyeleri, AGİT üyesi olan 18 ülkeden gelmişlerdir. DKİHB'nin metodolojisine uygun olarak, Heyet tarafından seçim günü faaliyetlerinin sistematik ya da kapsamlı bir şekilde gözlemi yapılmayacaktır. Ancak, Heyet üyeleri seçim günü süreçlerini takip etmek için birtakım oy verme merkezlerini ziyaret edeceklerdir.

III. ARKA PLAN

5 Ocak tarihinde Yüksek Seçim Kurulu (YSK) milletvekili genel seçiminin 7 Haziran'da yapılacağını duyurmuştur. Son milletvekili genel seçimleri 2011 yılında gerçekleşmiş, 2002 yılından bu yana Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) çoğunluk sayıya sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) art arda üçüncü zaferi ile sonuçlanmıştır. 2014 yılı Ağustos ayında, o dönem başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan, ilk kez doğrudan halk tarafından seçim yapılan cumhurbaşkanı seçimini kazanmıştır.

Cumhurbaşkanı ve AKP, Türkiye'de mevcut hükümet sistemi olan parlamenter sistemin başkanlık sistemi olarak değiştirilmesinin savunuculuğunu yürütmektedir; bu değişikliğe diğer siyasi partiler tarafından itiraz edilmektedir. Bu seçimlerde 20 siyasi parti yarışmakta ve seçmenlere çok sayıda seçenek sunulmaktadır.

IV. SEÇİM SİSTEMİ VE YASAL ÇERÇEVE

Milletvekilleri, 85 çok-üyelili seçim bölgesinde nispi temsil sistemine göre bağımsız adaylar ve kapalı siyasi parti listeleri ile dört yıllık süre için seçilecektir. YSK tarafından mevcut nüfus dağılımı istatistikleri esas alınarak, sandalyelerin dağılımı 2015 yılında yeniden düzenlenmiştir.² Sandalye dağılımında kullanılan sistem, kayıtlı seçmenlerin mevcut sandalyelerle ciddi bir farklılık göstermesi üzerine, oyların eşitliği konusunda endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.³

Mecliste grubu olmayan partilerin seçimlere katılabilmesi için gereken kriterler tam bir aday listesi ve illerin en az yarısında teşkilat kurmuş olmalarıdır.⁴ Mecliste sandalye sahibi olma yeterliliği için, siyasi partilerin geçerli oyların yüzde onluk kısmını alarak barajı geçmeleri gerekmektedir. AGİT/DKİHB, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve diğer bazı Avrupa kuruluşları, daha

¹ [AGİT/DKİHB'nin Türkiye ile ilgili tüm raporlarına buradan ulaşabilirsiniz.](#)

² Seçim bölgesi başına sandalye sayısı ikiden 30'a kadar değişmektedir. 5 Mayıs tarihinde HDP tarafından YSK'ya başvuru yapılarak, Bayburt ve Muş illerinde sandalye dağılımı yapılırken kullanılan istatistiklerin manipüle edildiği belirtilerek bunların yeniden gözden geçirilmesi talep edilmiştir. Talep YSK tarafından reddedilmiştir.

³ Sandalye başına en az seçmenin kayıtlı olduğu il 27.059 seçmenle Bayburt ilidir, en yüksek rakam ise 120.877 seçmenle İzmir iline bağlı bir seçim bölgesindedir.

⁴ Buna ek olarak, partilerin illerde yer alan ilçelerin üçte birinde de teşkilatlanmış olması istenilmektedir. Yetersiz teşkilat yapısı nedeniyle Hak ve Hakikat Partisi YSK tarafından kaydedilmemiştir.

önce siyasi çoğulculuğun artırılması için bu barajın düşürülmesi tavsiyesinde bulunmuşlardır. 2014 yılının Aralık ayında, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından barajın yüzde üçe düşürülmesi için kanun teklifi verilmiştir, fakat teklif yasalaşamamıştır. 2014 yılında, parlamentoda olmayan üç parti seçim barajının kaldırılmasına yönelik olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurular yapmıştır. Mahkeme 5 Mart 2015 tarihinde mevzuata karşı yapılan başvuruların bireysel başvuru konusu olamayacağını dayanak göstererek bu davalarda yargı yetkisi temelinde reddetmiştir.

Seçimler temel olarak 1982 Anayasası, 1961 tarihli Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun (Temel Hükümler Hakkında Kanun), 1983 tarihli Milletvekili Seçimi Kanunu, 1983 tarihli Siyasi Partiler Kanunu ve YSK tarafından alınan kararlar ve yayınlanan düzenlemeler ile düzenlenmektedir. Anayasa, temel medeni ve siyasi hakları, düzenlemektedir ancak geniş kapsamlı güvenceler sunmak yerine, devleti korumaya yönelik yasaklar ve kısıtlamalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bazı seçimle ilgili haklar da dahil olmak üzere, temel özgürlükler Anayasa ve geniş kapsamlı hukuki çerçeve tarafından belirli bir ölçüde sınırlandırılmıştır.

Seçim kampanyası finansmanı konusundaki düzenlemelerin yetersizliği ve vatandaşların ve uluslararası gözlemcilerle ilgili düzenlemelerin mevcut olmaması dahil olmak üzere, bir takım boşluklar ve anlam karmaşaları içermesine rağmen, seçimle ilgili yasal çerçeve demokratik seçimlerin yapılabilmesi için gerekli olanakları genel olarak sağlamaktadır. Yasal çerçeve, 2014 yılında Temel Hükümler Hakkında Kanun'da yapılan ve herhangi bir dilde ya da lehçede seçim propagandası yapma olanağı tanıyan değişiklik gibi, temel özgürlüklerle ilgili yakın zamanda yapılan birtakım değişiklikleri de kapsamaktadır.⁵ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda 2015 yılında yapılan değişiklikler kamuya açık toplantılara katılanlara daha geniş sınırlandırmalar getirmekte ve onaylanmış orantısız güç kullanımı için yasal yetki sağlamaktadır.

V. SEÇİM İDARESİ

Milletvekili seçimleri dört-katmanlı bir seçim yönetimi tarafından yönetilmektedir: YSK, 81 İl Seçim Kurulu, 1.067 İlçe Seçim Kurulu ve 174.240 Sandık Kurulu.⁶ YSK, 11 sürekli üyeden oluşan bir yapıdır ve seçimlerin yapılması yetkisi ve sorumluluğu ile tümüyle donatılmış, 6 yıllık görev süresi için seçilmiş olan yargıçlardan oluşmaktadır.⁷ Hak sahibi siyasi partiler YSK'ya oy hakkı olmayan üyeler atayabilmektedir. Mevcut durumda, oy hakkı olmayan üyeler AKP, CHP, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve Saadet Partisi (SP) temsilcileridir.⁸

İl Seçim Kurulları her ilde yer almakta ve iki yıl süreyle görevli olmak üzere o ilin en kıdemli üç yargıcından oluşmaktadır. Bir önceki milletvekili genel seçimlerinde o ilde en fazla oy alan dört partinin her biri İl Seçim Kuruluna oy hakkı bulunmayan bir üye tayin etme hakkına sahiptir. İlçe Seçim Kurulları ilçedeki en kıdemli yargıç tarafından yönetilen yedi üyeden oluşmaktadır; dört üye siyasi partiler tarafından tayin edilmektedir ve iki kişi de kamu görevlisidir.⁹ Sandık Kurullarının beşi

⁵ Bu hüküm, bu seçimler sırasında ilk kez yasal olarak uygulanabilir durumdadır.

⁶ Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde kurulacak olan sandık kurullarının kesin sayısına bağlı olarak, sandık kurullarının toplam sayısı 5 Haziran itibarıyla değişebilecektir.

⁷ Altı YSK üyesi Yargıtay tarafından ve Yargıtay bünyesinden seçilmektedir. Beş tanesi Danıştay tarafından ve Danıştay bünyesinden seçilmektedir. YSK üyelerinden bir tanesi kadındır.

⁸ Temel Hükümler Hakkında Kanun uyarınca, son gerçekleşen milletvekili genel seçiminde en fazla oy alan dört siyasi partiye ve parlamentoda grubu bulunan siyasi partilere YSK'ya oy kullanma hakkından yoksun temsilci atama hakkı verilmektedir. HDP son genel seçimlere bir parti olarak katılmamıştır, ancak, parlamentoda grubu bulunması münasebetiyle bu madde YSK tarafından HDP'yi kapsayacak şekilde yorumlanmıştır.

⁹ İlçede teşkilat yapısı bulunan ve son yapılmış olan genel seçimlerde en çok oyu alan dört siyasi parti üye atayabilmektedir. İlçe Seçim Kurullarının toplam 7.259 üyesinin 416'sı kadın ve 6.843'ü erkektir.

siyasi partiler tarafından tayin edilen ve ikisi kamu görevlisi olan, yedi üyeden oluşması gerekmektedir. Sandık kurulu başkanı tüm üyelerin katılımı ile gerçekleştirilen ad çekme sonucuna göre belirlenmektedir. YSK tarafından verilen bilgiye göre, daha küçük olan Sandık Kurulları'nın bazılarında üye sayısı yediden azdır, bazılarında ise birden fazla sandık kurulundan sorumlu tek bir sandık kurulu başkanı bulunmaktadır.

YSK toplantıları kamuya açık değildir. YSK 25 Mayıs tarihi itibarıyla toplam 73.988.955 oy pusulası basılacağını ilan etmiştir. AGİT/DKİHB SSGH tarafından görüşme yapılan bazı kişiler kayda değer sayıda fazla oy pusulası basılması konusunda endişelerini dile getirmişlerdir.¹⁰

Yurt dışında oy kullanımı, 54 ülkede 8-31 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirilecektir fakat oy vermeye ayrılan gün sayısı, kayıtlı seçmen sayısına bağlı olarak değişmektedir. Yurt dışı seçmen kütüğüne kayıtlı seçmenler 7 Haziran tarihine kadar 33 gümrük noktasında da oylarını kullanabileceklerdir. Yurt dışı oy pusulaları Ankara'da bulunan merkezi bir sayım merkezine taşınacaktır. Bazı parti gözlemcileri hassas malzemelerin yurt dışındaki belirli noktalardaki güvenliğini sorgulamış ve oy pusulalarının Ankara'ya taşınması ile ilgili endişelerini dile getirmişlerdir.¹¹ Öte yandan prosedürler seçim malzemelerinin taşınması sırasında parti temsilcilerinin bulunmasına izin vermektedir.

VI. SEÇMEN KÜTÜKLERİ

Türkiye pasif yapıda bir seçmen kayıt sistemine sahiptir. Daimi seçmen kütüğü YSK tarafından muhafaza edilmektedir ve İçişleri Bakanlığı tarafından yönetilmekte olan nüfus adres kaydı ile bağlantılıdır. YSK'ya göre toplam kayıtlı seçmen sayısı yurt içinde 53.741.838 ve yurt dışında 2.866.940 kişidir. 5 Haziran itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan hak sahibi seçmenler için özel bir liste hazırlanacaktır. YSK tarafından seçmen listeleri derlenmekte ve askıya çıkarmak üzere ilçe seçim kurullarına gönderilmektedir, bu süreç 14 – 27 Mart tarihlerinde tamamlanmıştır. Yurt içinde 366.673 değişiklik yapılmış ve yurt dışından 38.276 kayıt alınmıştır.

Silah altında bulunan er ve erbaşlarla, askeri öğrenciler, kasten işlenmiş suçlardan ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler haricindeki 18 yaşından büyük vatandaşlar oy kullanma hakkına sahiptir. AİHM iki kez Türkiye'nin tutuklu hükümlülerin oy kullanma hakları hakkında uyguladığı yasağın çok geniş kapsamlı olduğu ve işlenen suç ile orantılı olması gerektiği konusunda karar almıştır.¹² Bugüne kadar mahkemenin kararları uygulanmamıştır. Ancak, 23 Şubat tarihinde, YSK uluslararası mevzuatı uygulayarak mahkemenin kararını kısmen uygulayan bir karar yayınlamıştır ve cezalarının tümüyle infaz edilip edilmediğine bakılmaksızın ceza infaz kurumları ve tutukevleri dışındaki tüm hükümlülerin oy kullanmasına izin vermiştir.¹³

VII. ADAY KAYDI

Yirmibeş yaşını dolduran, hukuki ehliyete sahip ve ilkokul mezunu olan tüm vatandaşlar seçimde aday olma hakkına sahiptir. Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu

¹⁰ Bir YSK kararı, Sandık Kurulu başına en fazla seçmen sayısını mahallelerde 360'dan 380'e kadar ve köylerde 400 seçmene kadar belirlemiştir. 390 ve 405 oy pusulalı pusula kitapları, belirgin şekilde daha az sayıda seçmeni olan seçim sandık kurullarına verilecektir.

¹¹ 13 Mayıs'ta, HDP tarafından yapılan bir başvuruyu takiben, YSK tarafından Dışişleri Bakanlığı'na bir gönderi yapılarak konsolosluklardan hassas materyallerin saklanması için gerekli güvenlik önlemleri takviyelerini yapmalarının istenilmesi talep edilmiştir.

¹² Bkz. kararlar: 17 Eylül 2013 tarihli [Soyler v. Turkey, application no. 29411/07](#) ve 21 Ekim 2014 tarihli [Murat Vural v. Turkey, application no. 9540/07](#).

¹³ Anayasa tarafından uluslararası hukuk iç mevzuatın üzerinde tutulmaktadır.

hizmetinden yasaklılar, hafif suçlar da dahil olmak üzere geniş çaplı bir dizi suçtan hüküm giyen vatandaşlar seçimde aday olamazlar.

Seçime katılmak isteyen siyasi partiler ve bağımsız adayların, 4 Nisan tarihine kadar başvuruda bulunması gerekmiştir. Listenin askıya çıkarılmasını ve 24 Nisan tarihinde itiraz süresinin dolmasını takiben YSK, 20 siyasi parti adına 9.861 adayın ve 165 bağımsız adayın seçim için kaydının alındığını ilan etmiştir.¹⁴ YSK birtakım aday adaylarının yükümlü oldukları askerlik hizmetini tamamlamamış olmaları ve geçmiş mahkumiyetleri gerekçesiyle adaylık hakkına sahip olmadıkları kararına varmıştır.¹⁵ Bağımsız adaylardan, seçilmeleri durumunda iade edilecek bir seçim depozitosu talep edilmiştir.¹⁶ Bireylerin aday olabilmek için kamu hizmetinden ve belirli bir takım resmi görevlerden istifa etmeleri zorunluluğu bulunmaktadır.¹⁷ İki aday adayı adaylıklarının YSK tarafından reddedilmesi nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuşlardır.

VIII. KAMPANYA ORTAMI

Temel Hükümler Hakkında Kanun, eşit rekabet ortamı sağlayacak bir seçim kampanyası yürütülmesi için bir çerçeve sağlamaktadır. Yasa kapsamında, kamu kaynaklarının ve belirli resmi makamların seçim propagandası amacıyla usulsüz kullanımı konusunda detaylı düzenlemeler yer almaktadır.¹⁸ Belirli seçim kampanyası düzenlemelerinin uygulanmasına 10 Mart tarihi itibarıyla başlanmıştır. Ancak, resmi seçim kampanyası dönemi seçim gününden sadece on gün önce başlamakta ve 6 Haziran günü 18.00 itibarıyla sona ermektedir. Bu dönemde daha katı seçim propagandası düzenlemeleri geçerli olmakta ve adil propaganda ilkeleri daha geniş şekilde uygulanmaktadır.

Seçim kampanyaları afişler, ilanlar, posterler, hareketli hoparlör sistemleri, sokak ve kapı kapı dolaşarak yapılan propagandalar ile yüksek görünürlüğe sahiptir. Seçim kampanyasının ana başlıkları sosyo-ekonomik durum, Türk-Kürt barış süreci ve Cumhurbaşkanı tarafından da savunulduğu üzere siyasi sistemin başkanlık sistemine dönüştürülmesinin yanı sıra, Cumhurbaşkanı'nın seçim kampanyalarına dahil olmasıdır. Şu an mecliste sandalyesi bulunan en büyük dört parti seçim sürecinde en fazla ön planda olanlardır, ülke genelinde çok sayıda ve yüksek katılımlı etkinliklere sahiplerdir. Kanunen yasaklamalar bulunmasına rağmen, büyük siyasi partiler tarafından yurt dışında da propaganda çalışmaları yapılmaktadır.¹⁹

Bugüne kadar, AGİT/DKİHB SSGH tarafından 22 seçim kampanyası etkinliği gözlemlenmiştir. Seçim kampanyasının genel tonu, sözcülerin rakiplerine yönelik sert eleştirileri ile cepheleşmeye

¹⁴ Parti listelerinde bulunan toplam adayların 7.140'ı erkek ve 2.721'i kadındır.

¹⁵ YSK adaylığı uygun bulunmayanlar ile ilgili herhangi bir istatistik tutmamaktadır. Bir aday adayının geçmişte giydiği hüküm nedeniyle başvurusunun red kararı, ceza mahkemesi tarafından adaylık haklarının devam ettiğine yönelik belge verilmesine rağmen 29 Nisan tarihinde YSK tarafından onanmıştır.

¹⁶ Güncel depozito bedeli 10.167 Türk Lirasıdır (yaklaşık 3.500 Euro'dur). Depozitoyu ödeyemedikleri gerekçesiyle en az 2 aday reddedilmiştir.

¹⁷ İstifa eden yargıçlar, savcılar ve silahlı kuvvetler mensupları seçilmezlerse görevlerine geri dönememektedirler. Bir olayda, bir aday adayı tarafından belirli bir görevden istifa etmesinin gerekli olup olmadığı konusunda YSK'ya yapılan rehberlik başvurusu resmi olarak reddedilmiştir. İstifa etmemesi sebebiyle YSK tarafından bir aday adayının adaylığı reddedilmiştir.

¹⁸ Temel Hükümler Hakkında Kanun'un 65. Maddesi Başbakan, Bakanlar ve meclis üyelerinin faaliyetleri konusunda belirli kısıtlamalar içermektedir.

¹⁹ Parlamentoda grubu bulunan en büyük dört partinin yurt dışında seçim kampanyası çalışmaları olmuştur: 3 Mayıs tarihinde Başbakan ve AKP Genel Başkanı Almanya'da; CHP Genel Başkanı 25 Nisan tarihinde Almanya'da, MHP Genel Başkanı 26 Nisan tarihinde Almanya'da, HDP Eşbaşkanları 18 Nisan tarihinde İsviçre'de, 1 Mayıs tarihinde Fransa'da ve 25-26 Nisan tarihlerinde Avusturya'da.

sürükleyici niteliktedir.²⁰ Seçim kampanyalarında Türkçenin yanı sıra, Kürtçe, Arapça ve Süryanice dilleri de kullanılmaktadır.²¹ Çok sayıda HDP parti binasına saldırılar gerçekleşmiş olup, diğer partilerin ofisleri de hedef alınmıştır. 18 Mayıs tarihinde HDP'nin Adana ve Mersin illerinde bulunan il başkanlıklarında iki bomba patlamıştır. Birbirinden ayrı gerçekleşen iki silahlı saldırı sırasında sırasıyla 23 ve 26 Mayıs tarihlerinde biri AKP, diğeri CHP adayı iki kişi yaralanmıştır. Polis tarafından tüm olayları takiben soruşturma başlatılmıştır.

Cumhurbaşkanı, kamu görevlileri ile yan yana, başta kamu işlerine ait resmi açılışlar olmak üzere, ülke genelinde birçok kamuya açık etkinliğe katılmış, bu açılışlar sırasında mevcut hükümetin başarıları vurgulanmıştır.²² Cumhurbaşkanı güçlü bir başkanlık sistemine geçiş için değişiklik isteğini vurgulamış ve genellikle doğrudan AKP'nin adını kullanmaktan kaçınarak hükümet partisi için destek çağrısında bulunurken muhalefet partilerini eleştirmiştir. Cumhurbaşkanının seçim kampanyasına dahil olması ile ilgili çeşitli şikayet başvurularında bulunulmuştur. (bkz. *Şikayetler ve İtirazlar*). Anayasa, Cumhurbaşkanına parti ile ilişkisini kesmesi ve görevlerini önyargısız bir şekilde yerine getirmesi konusunda yemin etme mecburiyeti getirmektedir. Cumhurbaşkanı ülkenin siyasi geleceği hakkında kamuoyu önünde alenen konuşma hakkını halk oyuyla doğrudan seçilmiş olması temeline dayandırmaktadır.

Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenen seçim kampanyasının finansmanı konusunda sınırlı düzenleme ve şeffaflık bulunmaktadır. Siyasi partiler, toplanan seçim kampanyası bağışlarını ve yapılan harcamaları yıllık raporlarında beyan etmekle yükümlüdür.

IX. BASIN

Medya ortamı muhtelif basın ve yayın kuruluşları ile karakterize edilmiştir. Ancak ana akım medya kuruluşlarının mülkiyeti birkaç şirkette yoğunlaşmıştır. AGİT/DKİHB SSGH tarafından görüşme yapılan kişiler, medya patronlarının, kamu görevlilerinin ve siyasi kişiliklerin doğrudan müdahalelerinin editöryel bağımsızlığı azalttığı ve oto-sansüre yol açmakta olduğu yönünde kaygılarını bildirmişlerdir.

Yasal çerçeve, Anayasada, Ceza Kanunu'nda, Terörle Mücadele Kanunu'nda ve İnternet Kanunu'nda ayrıntılandırıldığı şekilde ifade özgürlüğü konusunda usulsüz kısıtlamalar içermektedir. Seçim kampanyası döneminde basın ve yayın kuruluşları tarafından yapılacak olan yayınlar Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (Yayıncılık Hakkında Kanun), Temel Hükümler Hakkında Kanun ve YSK kararları ile düzenlenmektedir. Basın ve yayın kuruluşları yayıncılık yaparken doğruluğu ve tarafsızlığı sağlamakla yükümlüdür. Parti liderlerinin katılımı ile gerçekleştirilecek açık oturumlar öngörülmemektedir.

Propaganda dönemi sonundaki yedi günlük süreçte seçime katılan partilere devletin basın-yayın organı olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nda (TRT) serbest yayın süresi temin edilecektir. Tüm partilere on dakikalık ikişer yayın dilimi hakkı sağlanmıştır. Mecliste grubu bulunan tüm

²⁰ AGİT/DKİHB SSGH tarafından şu mitinglerde kutuplaştırıcı seçim propagandası gözlemlenmiştir: 16 Mayıs tarihinde CHP Adana mitingi, AKP Bursa mitingi ve MHP Konya mitingi sırasında; 17 Mayıs tarihinde AKP İstanbul mitingi ve HDP Adana mitingi sırasında; 19 Mayıs tarihinde Vatan Partisi Ankara mitinginde; ve 22 Mayıs tarihinde Saadet Partisi Samsun mitinginde.

²¹ AGİT/DKİHB SSGH Adana, Diyarbakır, İzmir, Van ve Mardin illerinde seçim kampanyası etkinliklerinde diğer dillerin kullanımını gözlemlemiştir.

²² Adana'da bir İlçe Seçim Kurulu Cumhurbaşkanı'nın belirli bir kamu alanını 29 Mayıs tarihinde kullanma talebini bir başka partinin daha önce söz konusu alanı ayırtmış olması nedeniyle reddetmiştir; temyizde, 21 Mayıs tarihinde bu karar İl Seçim Kurulu tarafından Cumhurbaşkanı lehine değiştirilmiştir.

partilere ve de iktidar ve ana muhalefet partilerine farklı uzunluklarda ilave dakika hakkı da sağlanmıştır.²³ Bağımsız adayların serbest yayın süresi hakkı mevcut değildir. Tüm basın ve yayın kuruluşlarında bedelli reklamlara izin verilmektedir.

Basın ve yayıncılıkla ilgili düzenlemelere riayetin denetimi ulusal yayın kuruluşlarını izleyen ve YSK'ya haftalık raporlar sunan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından yapılmaktadır.²⁴ YSK basın ve yayıncılıkla ilgili şikayetleri gözden geçirme ve ulusal yayın kuruluşlarına ceza uygulama yetkisine sahiptir, yerel yayın kuruluşlarını yargılama yetkisi ise İlçe Seçim Kurulları'na aittir. 25 Mayıs itibariyle RTÜK tarafından hazırlanmış olan ihlal raporları temel alınarak YSK tarafından 96 karar yayınlanmıştır; bunlardan 32 tanesi reddedilmiş, 55 tanesi uyarıyla ve 9 tanesi ise yayın durdurma ile sonuçlanmıştır.²⁵ Ek olarak, bazı siyasi partiler ve milletvekilleri, YSK'ya ve Anayasa Mahkemesi'ne Cumhurbaşkanı'nın basın ve yayın organlarında yer alması konusunu içeren şikayetlerde bulunmuştur, tüm şikayetler ya reddedilmiştir ya da bekleme aşamasındadır. (bkz. *Şikayetler ve İtirazlar*).

15 Mayıs 2015 tarihinde, AGİT/DKİHB SSGH tarafından beş ulusal televizyonu ve dört günlük gazeteyi kapsayan niteliksel ve niceliksel bir izleme başlatılmıştır.²⁶

X. ŞİKAYETLER VE İTİRAZLAR

Genel olarak, alt kademedeki seçim kurulları kararlarına itirazlar YSK'ya kadar, daha üst kademedeki kurullara yapılabilmektedir.²⁷ Anayasa tarafından YSK kararları kesin kabul edilmiştir ve yargısal denetime tabi değildir. Partiler, seçmenler, müşahitler ve adaylar itiraz hakkına sahiptir. Seçim kampanyası ile ilgili şikayet başvuruları mevzuat ile düzenlenmemiştir.²⁸ Seçimle ilgili anlaşmazlıklarla ilgili başvuruların ve yargılamaların tümü için olmamakla birlikte bir kısmı için zaman aralıkları yasa ile açıkça belirlenmiştir. Seçim kurulları tarafından yürütülen şikayet ve itiraz görüşmeleri basına ya da gözlemcilerle açık şekilde yürütülmemektedir ve tüm kararlar da halka açık değildir.²⁹

Cumhurbaşkanı'nın seçim kampanyalarına dahil olması konusunda çeşitli muhalefet partileri ve milletvekilleri tarafından YSK'ya çok sayıda şikayette bulunulmuştur.³⁰ Bugüne kadar, bu tür

²³ AKP 50 dakika, CHP 40 dakika, MHP ve HDP 30'ar dakika, diğer partiler ise 20'ser dakika serbest yayın süresi hakkına sahip olacaktır.

²⁴ RTÜK TBMM tarafından seçilen dokuz üyeden oluşmaktadır; beşi AKP tarafından, ikisi CHP tarafından aday gösterilmiştir, MHP ve HDP tarafından da birer üye aday gösterilmiştir.

²⁵ Bütün kararlar YSK tarafından yayınlanmamaktadır. Yayın kuruluşlarına verilen cezaların çoğu seçim kampanyası düzenlemelerine uygun olmama, dengesiz yayın süresi ve/veya seçim anketlerini yayınlama kurallarının ihlaline sebep olan AKP reklamları ile ilgilidir.

²⁶ Televizyonlar: *TRT1, CNN Türk, NTV, ATV ve Samanyolu TV*. Gazeteler: *Zaman, Hürriyet, Sabah ve Sözcü*.

²⁷ İlçe Seçim Kurullarının ve Sandık Kurullarının yapılmasına ilişkin İlç Seçim Kurulu kararları ve seçmen kütükleri konusundaki İlçe Seçim Kurulu ve İl Seçim Kurulu kararları kesindir ve temyiz edilemez.

²⁸ 23 Şubat tarihli bir YSK kararı seçim kampanyasının son on gününde, 28 Mayıs tarihinden başlayarak ilçe seçim kurullarına seçim kampanyasının izlenmesi sorumluluğunu vermektedir. 28 Mayıs öncesinde ise yerel yetkililer sorumludur.

²⁹ YSK şikayetler ve itirazlar hakkında kararları yayınlama kararını olay bazında vermektedir. İtirazlarla ilgili kararlar ve aday kaydıyla ilgili itirazlar YSK'nın internet sayfasında yayınlanmamaktadır.

³⁰ Şikayetlerin temel gerekçesi Cumhurbaşkanı'nın görevde olduğu sürece Anayasa gereği sergilemesi gereken tarafsızlığını ihlal ederek iktidar partisi lehine ve muhalefet partileri aleyhine propaganda yapması ve basın tarafından bu etkinliklere çok yüksek oranda yayın süresi ayrılması ve fırsat eşitliğine halel getirecek şekilde yayın kurallarının ihlali olmaktadır. Bugüne kadar, bu türde sekiz şikayette bulunulmuştur; biri hariç hepsi basında yer alma ile ilgilidir.

başvuruların hepsi Cumhurbaşkanı'na yaptırım uygulama yetkisinden yoksun olunması ve mevcut düzenlemelerin Cumhurbaşkanı tarafından yürütülen etkinliklerin basında yer almasının izlenmesi olanağı sağlamaması gerekçeleri ile YSK tarafından reddedilmiştir.³¹

2012 yılı itibariyle Anayasa Mahkemesi'ne temel özgürlüklerin ihlali ile ilgili konularda bireysel başvuru yapılabilmektedir.³² Bugüne kadar Mahkeme tarafından seçimle ilgili hakları ihlal eden YSK kararlarının bireysel başvuru sürecinin konusu olup olamayacağı yönünde bir karar alınmamıştır. Anayasa Mahkemesi'ne yapılan seçimle ilgili çeşitli başvurular karar alınmasını bekler aşamadır. Beş başvuru, Cumhurbaşkanı tarafından seçim propagandası yapılması, kamu kaynaklarını seçim kampanyası için kullanması ve medyada yer alması ile ilgilidir. Bir başvuru seçimi gözlemlemek üzere başvurusunun reddedilmesine ilişkin YSK kararına karşı, bir sivil toplum örgütü tarafından yapılmıştır. Diğer mahkeme başvuruları aktif ve pasif oy kullanma hakkı ihlalleri ile ilgilidir. Mahkemenin seçimle ilgili başvuruları görüşmesi konusunda özel bir son tarih mevcut değildir ve mahkemenin önceliklendirme politikası kapsamında seçimle ilgili davalar yüksek önem düzeyinde yer almamaktadır ve kararlar seçim süreci sonrasında alınabilmektedir.

XI. VATANDAŞ VE ULUSLARARASI GÖZLEMCİLER

Vatandaşların ve uluslararası gözlemcilerin hakları yasa tarafından belirlenmemiştir. Temel Hükümler Hakkında Kanun, yalnızca siyasi partilerin temsilcilerinin ve bağımsız adayların gözlemcilerinin seçim sürecini izlemesini sağlamaktadır. Bazı sivil toplum örgütleri akreditasyonlarından faydalanarak gözlem yapabilmek için siyasi partiler ile işbirliği yapacaklardır. Oy sayım süreci halka açıktır.

İki sivil toplum örgütü tarafından seçimleri gözlemlemek için akreditasyon verilmesi istemiyle YSK'ya başvuruda bulunulmuştur. Yasal dayanaktan yoksun olması gerekçesi ile akreditasyon verilme talebi reddedilmiştir.³³ Buna rağmen, bu sivil toplum örgütü grupları seçim sürecini gözleme niyetinde olduklarını ilan etmişlerdir.

XII. AGİT/DKİHB SSGH FAALİYETLERİ

AGİT/DKİHB SSGH 6 Mayıs tarihinde Ankara'da düzenlediği bir basın toplantısı ile çalışmalarına başlamıştır. Misyon, Dış İşleri Bakanlığı tarafından karşılanmış, başta YSK olmak üzere diğer hükümet makamlarının yanı sıra, siyasi parti, basın ve sivil toplum temsilcileri ile de görüşmeler yapmıştır.

AGİT/DKİHB, seçim günü gözlemi için gözlemci delegasyonları görevlendirecek olan AGİT Parlamenterler Asamblesi (AGİT PA) ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) ile de ortak çalışmalar yürütecektir.

*Bu belgenin İngilizce versiyonu tek resmi belgedir.
Resmi olmayan bir Türkçe versiyonu da mevcuttur.*

³¹ Bu türdeki beş şikayet sonucu alınan YSK kararları arasında, YSK üyelerinin Cumhurbaşkanı'nın devam etmekte olan seçim kampanyası faaliyetlerinin tarafsız kalmasını gerektiren anayasal ödevinin ihlali olduğunu ve YSK'nın RTÜK'ü Cumhurbaşkanı'nın kampanya faaliyetlerinin basında yer almasını inceleme altına alması için göreve çağırmasını içerir karşı oy da yer almaktadır.

³² İhlal edilen hakların hem Anayasa ve hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından korunması zorunludur.

³³ İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Eşit Haklar için İzleme Derneği; İHD tarafından YSK kararı aleyhinde Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılmıştır.